KREDIT-MODUL TIZIMINING IMKONIYATLARI VA MUAMMOLARI

Qurbonova Surayyo
Navoiy davlat pedagogika instituti talabasi
Sayfullayeva G. I
İlmiy rahbar: Navoiy davlat pedagogika instituti dotsenti

Ta’lim jarayonlarini kredit-modul tizimida tashkil qilish o‘quv jarayonining samarasini keskin oshiradi. Eng avvalo talabalarga tanlov imkoniyatining berilishi ularning bilim olishga bo‘lgan intilishlarini kuchaytiradi. O‘tgan davr mobaynida orttirilgan tajribalar shuni ko‘rsatadiki, talabaga o‘qituvchini tanlash imkonini berish ularni faollashtiradi, ular yuqori bosqich talabalari bilan tez aloqaga kirishib muhokama qilishni boshlashadi. Taqdim qilingan fan o‘qituvchilari haqidagi ma’lumotnomalar sinchikovlik bilan o‘rganilib o‘qituvchilarning fanlariga yozilish jarayonlari tobora individuallashib boradi. Aslini olganda an’anaviy shakldagi akademik guruh kredit-modul tizimi uchun mos birlik emas. Bu omil o‘tgan davrda talabalarning shaxsiy o‘quv traektoriyalarini shakllantirish bo’yicha o‘tkazilgan eksperimentlarda yaqqol namoyon bo‘ldi.

Shaxsiy o‘quv traektoriyasini tanlash va amalga oshirish, shuningdek o‘quv rejalarining mobilligi va moslashuvchanligini ta’minlash uchun kredit ta’lim tizimi sharoitida oliy o‘quv yurtlarida maslahat xizmati. Eng avvalo guruh murabbiysi guruh a’zolarining tarqalib o‘qishidan manfaatdor emasligi aniqlandi, ko‘pchilik murabbiylar guruhdagi talabalarni majburiy tarzda bitta o‘qituvchiga biriktirishga harakat qilishdi. Bundan shunday xulosa chikadiki, kredit-modul tizimida akademik guruh murabbiylari jarayonga jiddiy qarshilik qilishadi, bu vazifa o‘rniga edvayzerlik (tyutor-maslahatchi) faoliyatini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq.

Edvayzerlar (tyutor-maslahatchilar) talabalarning shaxsiy o‘quv traektoriyalarini shakllantirish, ularni kasbiy yo‘naltirish va kelgusida ish bilan ta’minlash jarayonlari uchun ma’sul shaxslar hisoblanadi.

Edvayzer - o‘qish davri bo’yicha shaxsiy o‘quv traektoriyasini tanlash va ta’lim dasturini o‘zlashtirishga yordam beruvchi o‘qituvchi hisoblanadi. Shu yerda ta’kidlab o‘tish kerakki, bundan keyingi matndagi holatlardagi "guruh" atamasi fan mashg’uloti guruhlarini (ma’ruza, amaliy va laboratoriya mashg’ulotlari guruhlari) anglatadi. Ya’ni, har bir fan mashg‘uloti bo’yicha talabaning tanlovi asosida kontingent shakllangan bo‘ladi. Talabalarga o‘qish vaqtini (va o‘qish hududini, auditoriyani) tanlash imkoniyati berilganda, eng avvalo ular o‘zlari uchun qulay vaqtni (kimdir ertalabki, kimdir kechki smenani) tanlashiga guvoh bo‘ldik.

Ko‘pchilik talabalar o‘rtoqlari bilan birga o‘qish maqsadida tanlovni amalga oshirishadi. Shu yerda, ta’kidlab o‘tish joizki, shaxsiy traektoriya asosida o‘qishning mazmun-moxiyati - talabaning kelgusida mustaqil fikrlovchi, raqobatbardosh kadr bo‘lib shakllanishiga sharoit yaratishdir. Ya’ni, talaba o‘rtoqlari bilan o‘qigandan ko‘ra turli guruhdarda, turli darslarda kar xil talabalar bilan, ya’ni ko‘p sonli talabalar bilan tanishib o‘qishi maqsadga muvofiq. Bu uning tobora mustaqil bo‘lib borishiga va dunyoqarashining kengayishiga zamin tayyorlaydi.

Edvayzerlar (tyutor-maslahatchilar) talabalarning shaxsiy o‘quv traektoriyalarini shakllantirishda ushbu jihatlarga e’tibor berishlari maqsadga muvofik. Ochig‘ini aytish kerak, xozirgi kunda talabalar o‘rtasida salbiy ma’nodagi guruh bo‘lib harakat qilish holatlarini kuzatish mumkin. Masalan, darsdan qochish, o‘qituvchiga ta’sir o‘tkazish, davomatni bekitish, pul yoki

boshqa manfaat evaziga boshqa talabaning topshirig‘ini ishlab berish va h. k. Ya’ni, bu holatlar ayrim talabalarni to‘g‘ri ma’nodagi o‘qishdan chalg‘itadi, ularni korrupsiyaga moyil qilib qo‘yadi, o‘quv jarayoni sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

"Korrupsiya—shaxsning o‘z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini ko‘zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek, bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish". SHu sababli, guruhdagi talabalarning turli darslarda alohida guruhlarda o‘qishlari o‘quv intizomini kuchaytiradi, talabani mustaqil faoliyatga tayyorlaydi. Qolaversa, talabaning o‘qituvchini tanlashi ustozlarning o‘z vazifalariga bo‘lgan mas’uliyatini oshiradi. Aynan ushbu omil yaqin yillarda fan o‘qituvchilarini ishga olishda asosiy instrumentlardan biriga aylanadi.

Talabaning shaxsiy traektoriyasining ahamiyatli jihatlaridan yana biri shundaki, bunda talabalarni tabaqalab o‘qitishga jiddiy e’tibor qaratiladi, ya’ni, ilg‘or talabalarni alohida o‘qitish orqali ta’lim samarasi oshirish, ularning kelgusidagi akademik yutuqlariga zamin yaratish mumkin. O‘zbekistan Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 26.08.2020 y. dagi №517-sonli (19.01.2021 y. 296-1 son bilan Adliya Vazirligi ro’yxatidan o‘tkazilgan) “Respublika oliy ta’lim muassassalarining professor/o‘qituvchilari va boshqa toifadagi xodimlarini byudjetdan tashqari mablag‘lar hisobidan moddiy ragbatlantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiklash haqida” Qarori bo’yicha Oliy ta’lim muassasalari uchun bir o‘qituvchiga to‘g‘ri keladigan talabalar soni nisbatining cheklangan normativlari 2021/2022 o‘quv yilidan boshlab 1:16 nisbat qilib belgilangan. Bu hol professor-o‘qituvchilar shtat birliklarini oldingi o‘quv yilidagiga nisbatan 12-14% ga qisqartirdi. Bunday sharoitda o‘quv yuklamalarining keskin oshib ketishining oldini olish uchun Davlat ta’lim standartlarida keltirilgan auditoriya/mustaqil ta’lim soatlarining 40/60 nisbatini qabul qilish maqsadga muvofiq. So‘nggi yillarni kuzatadigan bo‘lsak, 2020-2021 o‘quv yilidan bu nisbat - 50/50 ni, 2019-2020 o‘quv yiligacha esa - 60/40 ni tashkil etadi. Ya’ni, talabaning mustakil ta’lim yuklamasini so‘nggi 2 yil ichida 50% ga oshirish ko‘zda tutilgan. Mustaqil ta’limni miqdoriy jihatdan oshirdik, lekin uning sifatini ta’minlash hozirgi kunda juda katta muammo hisoblanadi. Mustaqil ta’limning sifatli bo’lishi eng avvalo shaffof baholash tizimini talab etadi. Talabani baholashda sub’ektiv omillarni kamaytirish lozim. Ya’ni, avtomatlashtirilgan, portfolio, taqdimot, loyiha, test shakllarini kengrok joriy etish va ularni videoga yozib olish jarayonlarini kuchaytirish lozim.

PORTFOLIO — so‘zi ingliz tilidan tarjima qilinganda “muhim hujjatlar papkasi” degan ma’noni bildiradi. SHuningdek, portfolio mutaxassisning o‘ziga xos yutuqlari jamlanmasi vazifasini ham bajaradi SHuningdek, yakuniy nazorat fandan dare bergan pedagogning ishtirokisiz amalga oshirilishi lozim. Bu mexanizmning alohida elementi sifatida - yakuniy nazorat yuklamalarini Registrator ofisining soatbay fondiga o‘tkazish va nazoratning shaffofligini ta’minlash maqsadida tashqaridan mutaxassislarni taklif qilishni yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq.

Registrator ofisi (Office of Registrar) - talabaning barcha o‘zlashtirish. ko‘rsatkichlari tarixini qayd qilish bilan shug’ullanuvchi xizmat turidir Mustaqil ta’limni mohiyatan asosiy ikkita turga ajratish maqsadga muvofiq - o‘qituvchi rahbarligidagi talabaning mustaqil ishi (O’RTMI) va talabaning mustaqil ishi (TMI), hozirgi kunda vaqt me’yorlarida O’RTMI (masalan, hisob-grafik ishiga, kurs ishiga, kurs loyihasisha, malakaviy amaliyotga, malakaviy bitiruv ishiga, magistrlik dissertatsiyasiga va talabaning ilmiy-tadqiqot ishiga, talabaning ilmiy-pedagogik faoliyati va ilmiy amaliyotiga (stajirovkasiga) rahbarlik

Shuni ta’kidlash kerakka, kredit bu baho emas, balki ish hajmi hisoblanadi. Masalan, talaba 5 kreditlik fanni o‘zlashtirgan bo‘lsa, u 5 kredit hajmidagi ishni bajargan hisoblanadi, ya’ni u ushbu fanning maruzalarida, amaliy va laboratoriya mashgulotlarida katnashgan, mustaqil ish topshiriqdarini bajargan hisoblanadi. Demak, bu fanni o‘zlashtirgan talaba uni qanday bahoga (5, 4 yoki 3) o‘zlashtirganidan sat’iy nazar u 5 kreditni qo‘lgaa kiritadi. O‘zbekistan OTM larida kredit-modul tizimini joriy qilishdan ko‘zda tutilgan asosiy matssad jaxon oliy ta’lim tizimiga, Bolonya jarayonlariga qo‘shilish, reyting bo’yicha dunyoning mingtalik OTM lari qatoriga kirishdir.

Boloniya jarayoni — Yevropa mamlakatlari orasida oliy ta’limni uyg’unlashtirish jarayonidir. Bu tushunish oson bo‘lgan va o‘xshash darajalar (malakalar) tizimini yaratishini, ta’limning kredit tizimiga o‘tishini, ta’limning sifatini ta’minlashda erkin akademik harakatlanishni va Yevropadagi ta’lim hamkorligini o‘z ichiga oladi. Qisqa qilib aytganda, bu Yevropa mamlakatlarining oliy ta’lim tizimlarini uyg‘unlashtirish, har bir kishi uchun teng ravishda ta’limni ta’minlash, intellektual, madaniy, ijtimoiy, ilmiy va texnologik salohiyatni shakllantirish va mustaxkamlash, ta’lim sifatini takomillashtirish jarayonidir. SHunday ekan, ta’lim dasturlarini shakllantirishda, o‘quv rejalarini tuzishda jaxonning ilgor OTM larining ta’lim dasturlariga mo‘ljal olish maqsadga muvofiqdir, chunki kelgusida ular bilan akademik almashinuvlarni, qo‘shma dasturlarni, akademik kreditlarni o‘zaro tan olishni yo‘lga qo‘yish zarur bo‘ladi. Yaqin yillar ichida akademik mustaqil OTM lar soni ortadi va bu masalalarga jiddiy e’tibor qaratish zarur. Kredit-modul tizimining imkoniyatlaridan yana biri bu past bosqichlarda "foundation" ta’lim dasturlari asosida o‘qishning tashkil qilinishidir. Ya’ni, avvalgi ta’lim tizimidan farqli ravishda talabalar umumta’lim fanlarini bir xil tazda o‘qishadi. Masalan, AQSH da bakalavriat rasmiy tarzda ikki turga ajratilgan bo‘lib, har biri 2 yillik tayanch va Associate Degree bosqichlariga bo‘linadi. Bu potoklar soni va o‘quv yuklamalarining kamayishiga olib keladi.

Kredit-modul tizimining o‘ziga xos jihatlaridan yana biri bu jarayonning ta’lim natijalariga yo‘naltirilganligidir. Ya’ni, kredit-modul tizimida ta’lim mazmuni “ta’lim natijalari” asosida rejalashtiriladi. Yanada aniqroq aytadigan bo‘lsak, talabalarga o‘qitiladigan fanlar va ularning mazmuni kelgusidagi kasbiy faoliyat turi uchun qanchalik izlanuvchiga rahbarlik va h. k.) uchun muayyan o‘quv yuklamalari belgilab qo‘yilgan.

Adabiyotlar ro’yxati:

1. G. I. Sayfullayeva, N.T. Namozova // Fizikani o‘qitishda keys- stadi metodining echimi va tahlili qilish varianti// Central asian research journal for interdisciplinary studies 2022 y

2. G. I. Sayfullayeva, H.R. Shodiev // Masofaviy ta’limda Yer mavzusini integratsin yondashuv asosida topish metodikasiJournal of Academic Research and Trends in Educational Sciences (JARTES) 2022 y

3. G. I. Sayfullayeva, S.X. Mirzaqandova // The solution and analysis option of the case studies method in teaching the subject of kepler's laws from astronomy// Neuroquantology | october 2022 | volume 20 | issue 12 |page 3170-3174| doi: 10.14704/nq.2022.20.12.nq77320

4. G. I. Sayfullayeva, O‘.K. Sunnatova // Astronomiyadan Kepler qonunlari mavzusini o‘qitishda Keys- stadini metodini echimi va tahlil qilish varianti //International Conference on Developments in Education Hosted from Toronto, Canada https: econferencezone.org 27th Nov. 2022

5. G. I. Sayfullayeva, S.Q. Qahhorov // Fizika va astronomiya fanini o‘qitishda integratsiyalashgan yondashuv// Fizika fanini axborot va innovatsion texnologiyalar muhitida

o‘qitishning zamonaviy tendensiyalari: Muammo va yechimlar mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani 24- noyabr 2022 y

6. G. I. Sayfullayeva, A.M. Bozorova // Quyosh sistemasi va Quyosh mavzusini STEM ta’lim tizimidan foydalanib o‘qitishning afzalliklari // Development and innovation scientific online journal 2022 y

7. G. I. Sayfullayeva, A.M. Bozorova // STEM ta’lim tizimidan foydalanib Quyosh sistemasidagi sayyoralar mavzusini o‘qitish// Development and innovation scientific online journal 2022 y

8. G. I. Sayfullayeva, A.M. Bozorova // Astronomiyadan STEM dasturidan foydalanib quyosh soati mazusini o‘qitish// Yosh tadqiqotchi jurnali 2022 y

9. G. I. Sayfullayeva, A.M. Bozorova // Teaching the subject of the heliocentric theory of the universe using the stem education system// Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences 2022 y

10. Ayesbaevich, P. A. (2023). WAYS TO DEVELOP WOMEN'S PHYSICAL FITNESS IN FREESTYLE WRESTLING. *Open Access Repository*, *4*(3), 247-252.

11. Ayesbaevich, P. A. (2023). TOOK THE RACE PREPARATION AND PLANNING IT. *Open Access Repository*, *4*(03), 25-27.

12. Primbetov, A. (2023). THE USE OF INNOVATIVE METHODS IN THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S WRESTLING. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, *2*(1), 196-201.

13. Auesbaevich, P. A. (2020, August). IMPROVING THE PROCESS OF TRAINING FOR ACTIVITY ACCORDING TO THE CHARACTERISTICS OF KURASH. In *The 8 th International scientific and practical conference—Eurasian scientific congress‖(August 9-11, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. 370 p.* (p. 178).

14. Bayram, E., & Auesbaevich, P. A. (2020). Methodology For Improving The Efficiency Of Competition Activities Based On Improving The Quality Of Explosive Forces Of Freestyle Wrestlers. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, *7*(3), 3621-3624.

15. Shaykhova, G. I., Ermatov, N. J., & Abdullaeva, D. G. (2021). To the problem of fungal pathology in the hot climate in children and adults. *International Journal of Pharmaceutical Research and entitled*, *13*(1), 2319-2322.

16. Allaeva, M. Z., Dzhanaev, G. Y., Khudoiberdiev, K. I., Mamadzhanova, M. A., & Mustanov, T. B. (2020). Influence of lesbochol dry extract on the current of experimental nervo-reflective gastric ultra. *European Journal of Molecular and Clinical Medicine*, *7*(3), 2749-2753.

17. Аллаева, М. Ж., & Ачилов, Д. Д. (2018). ОЦЕНКА ХРОНИЧЕСКОЙ ТОКСИЧНОСТИ «ФИТОДИАБЕТОЛ». *ТОМ VIII*, 33.

18. Аллаева, М. Ж., Файзиева, З. Т., & Алиев, Х. У. (2008). Влияние мумиё и гликоразмулина на показатели крови. *Практическая фитотерапия*, (4), 12-15.

19. Равшанова, С. Э., & Юнусова, Х. М. (2019). Исследование в области разработки теста растворение таблеток" Аналфенон". *Интернаука*, (11), 29-31.

20. Ражапов, А. Ж. А. Ж., & Аллаева, М. Ж. (2022). ЎСИМЛИКЛАРИ АСОСИДА ОЛИНГАН ЯНГИ ЙИҒМАНИНГ АНЕМИЯГА ТАЪСИРИНИ ЎРГАНИШ. *Eurasian Journal of Academic Research*, *2*(6), 910-914.

21. Zamira, E. (2022). The Use of CLIL Activities in Teaching English. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, *13*, 110-112.

12. Elmuratova, Z. K., & Kurbaniyazova, S. A. (2022). AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING READING. *Academic research in educational sciences*, *3*(10), 697-699.

22. Kurbaniyazova, S., & Elmuratova, Z. (2022). Use of modern information technologies in teaching English: Problems and prospects. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, *12*(3), 363-366.

23. Elmuratova, Z. (2021). MANAGEMENT OF CLASSROOM IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE. *Academic research in educational sciences*, *2*(11), 1155-1158.

24. Elmuratova, Z., & Kurbaniyazova, S. (2021). DEVELOPMENT ON TEACHING OF READING AND WRITING SKILLS. *Academic research in educational sciences*, *2*(4), 1883-1886.

25. Zamira, E., Xalima, D., & Kizlargul, K. (2021). Integrated approach in teaching a foreign language. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, *11*(1), 448-452.

26. Shamahmudova, A. F. (2020). Interrogative Forms as an agent of Politeness Strategy. *JournalNX*, *6*(06), 170-175.

27. Шамахмудова, А. (2017). Замонавий тилшуносликда билвоситалик ва имплицитлик тушунчалари. *Иностранная филология: язык, литература, образование*, *2*(1 (62)), 86-90.

28. Шамахмудова, А. (2017). Билвосита нутқий актларни талқин этиш тамойиллари (этнопрагматик омиллар). *Иностранная филология: язык, литература, образование*, *2*(4 (65)), 83-87.

29. Шамахмудова, А. Ф. (2021). ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ ВЕЖЛИВОСТИ КАК РЕГУЛЯТОР ВЕРБАЛЬНЫХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ. *Вестник Челябинского государственного университета*, (7 (453)), 159-167.

30. Furkatovna, S. A., & Gazanfarovna, B. D. (2022). VERBAL POLITENESS AS A STRATEGY OF APPROACH. *Journal of Positive School Psychology*, 1593-1599.

31. Furkatovna, S. A., & Shayxnurovna, S. N. (2022). INTERCULTURAL ANALYSIS OF POLITENESS STRATEGIES IN UZBEK AND SPANISH LANGUAGES. *Journal of positive school Psychology*, 4088-4094.

32. Furkatovna, S. A., Jurabekovna, T. M., & Mamurjonovna, T. P. (2021). Gender aspects of politeness strategy in speech acts. *Linguistics and Culture Review*, *5*(S2), 1488-1496.

33. Ачилов, Д. Д. (2022). ТАБИИЙ ЎСИМЛИКЛАР АСОСИДА ОЛИНГАН ФИТО ДИАБЕТОЛ ПРЕПАРАТИНИНГ ГИПОЛИПИДИМИК ТАЪСИРИ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(4), 112-116.

34. Аллаева, М. Ж., Асқаров, О. О., & Кдырниязова, С. А. (2017). The study of hypoglycemic effect of dry extract of chicory. *Биология и интегративная медицина*, (3), 184-191.

35. Аллаева, М. Ж., Ачилов, Д. Д., Махмараимов, Ш. Т., Негматова, М. У., & Амонова, З. Х. (2022). ИЗУЧЕНИЯ ВЛИЯНИЯ «ФИТОДИАБЕТОЛА» НА АРТЕРИАЛЬНОЕ ДАВЛЕНИЕ И ДЫХАНИЕ. *Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences*, *2*(2), 88-91.

36. Самигова, Н. Р., Шеркузиева, Г. Ф., Ачилов, Д. Д., & Бобоёров, С. У. Ў. (2021, October). Оценка Условий Труда По Показателям Тяжести И Напряженности Трудового Процесса Рабочих Станции Аэрации. In *" ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM* (pp. 324-325).

37. Самигова, Н. Р., Шеркузиева, Г. Ф., Ачилов, Д. Д., & Бобоёров, С. У. Ў. (2021). ОЦЕНКА УСЛОВИЙ ТРУДА РАБОТНИКОВ ПРОИЗВОДСТВА КЕРАМИЧЕСКИХ ПЛИТОК. *Scientific progress*, *2*(6), 1586-1591.

38. Тиркашева, М. Б., Абдувалиев, Х. А., & Кирйигитов, Х. Б. (2014). Проявление экологических знаний и навыков на уроках физкультуры. *Молодой ученый*, (5), 558-560.

39. Normuminovich, Akmal; Kiryigitov, Khurshid Botirovich; Turaboeva, Gulkhay Normumin kizi; and Turdieva, Odinakhon Mamirovna (2020) "INTERACTIVE INTERACTION OF ECOSYSTEMS IN THE FORMATION AND MANAGEMENT OF BIOLOGICAL RESOURCES (PEDOSPHERE) COMPONENTS," *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*: Vol. 2: Iss. 8, Article 22.

40. Тайлаков, А. А., & Кирйигитов, Х. Б. (2020). ОХРАНА АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА ОТ ВЫБРОСОВ АВТОМОБИЛЬНО ГАЗОНАПОЛНИТЕЛЬНЫХ СТАНЦИЙ. In *Арктика: современные подходы к производственной и экологической безопасности в нефтегазовом секторе* (pp. 252-257).

41. Собирова, М. Б., & Кирйигитов, Х. Б. (2019). ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БИОПРЕПАРАТОВ" ЗАМИН-М" И" ЕР МАЛҲАМИ" ДЛЯ ВЫРАЩИВАНИЯ И АГРОТЕХНИЧЕСКИЕ МЕРЫ ЛЕКАРСТВЕННОГО РАСТЕНИЯ АТИШОКА (CYNARA SCOLYMUS L.). In *Экология: вчера, сегодня, завтра* (pp. 431-435).

42. Кирйигитов, Х. Б., Холмўминова, Д. А., Бобомуродова, С. Ю., & Камолова, Ш. М. ЗАГРЯЗНЕНИЕ АТМОСФЕРЫ ХИМИЧЕСКИМИ ВРЕДНЫМИ ВЕЩЕСТВАМИ И МЕРОПРИЯТИЕ ИХ СОКРАЩЕНИЕ. *УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА*, 15.

43. Кирйигитов, Х. Б., & Бобомуродов, З. А. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ЭКОТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА. *Рецензент: ЕА Лисица главный врач филиала Федерального бюджетного учреждения здраво-охранения «Центр гигиены и эпидемиологии в Хабаровском крае, в городе Комсомольске-на-Амуре, Комсомольском районе» Редакционная коллегия*, 323.

44. Курбанова, Ш. И., Самигова, Н. Р., & Ордабаева, А. С. (2016). Значение изучения состояния зрительного анализатора как возможного профессионального риска для здоровья преподавателей начальных классов общеобразовательных школ. *Молодой ученый*, (2), 355-357.

45. Шеркузиева, Г. Ф., Хегай, Л. Н., Самигова, Н. Р., Азизова, Ф. Л., & Курбанова, Ш. И. (2020). Результаты изучения острой токсичности пищевойсмеси “Мелла Круассан”. *Журнал//Вестник*, (1), 188-189.

46. Курбанова, Ш. И. (2009). Оценка тяжести и напряженности труда основных профессиональных групп работников городского пассажирского автотранспорта. *Врач-аспирант*, *36*(9), 773-779.

47. Юсупова, В. К., & Курбанова, Ш. И. (2016). Анализ заболеваемости работающих с временной утратой трудоспособности. *Молодой ученый*, (11), 1195-1198.

48. Курбанова, Ш. И., & Рахмонбердиев, А. А. (2016). Оздоровление условий труда работников городского пассажирского автотранспорта. *Молодой ученый*, (8-6), 8-10.

49. Курбанова, Ш. И. (2016). Хронометраж рабочего дня и гигиеническая характеристика трудового процесса работников фабрики головных уборов. *Молодой ученый*, (8-6), 6-8.

50. Арзикулов, Ф., Мустафакулов, А. А., & Болтаев, Ш. (2020). Глава 9. Рост кристаллов кварца на нейтронно-облученных затравках. *ББК 60*, (П75), 139.

51. Mustafakulov, A., Ahmadjonova, U., Jo'raeva, N., & Arzikulov, F. (2021). Свойства синтетических кристаллов кварца. *Физико-технологического образование*, (3).

52. Мустафакулов, А. А. (2020). Рост кристаллов кварца на нейтронно-облученных затравках. *Инженерные решения*, (11), 4-6.

53. Арзикулов, Ф. Ф. У., & Солиджонов, Д. З. У. (2021). БЕШ МУҲИМ ТАШАББУС–КЕЛАЖАККА МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОР. *Scientific progress*, *2*(2), 1020-1026.

54. Арзикулов, Ф., Мустафакулов, А. А., & Болтаев, Ш. (2020). Рост Кристаллов Кварца На Нейтронно-Облученных Затравках. In *Приоритетные направления развития науки и образования* (pp. 139-152).

55. Арзикулов, Ф. Ф., & Мустафакулов, А. А. (2021). Программное обеспечение, измеряющее мощност генератора энергии ветра.